

IZGLEDA, DRUGOG PUTA NIJE BILO ROMAN IZ NOVIJE EUROPSKE POVIJESTI

Novi roman prof. dr. fra Šimuna Šite Ćorića

Roman prof. dr. fra Šimuna Šite Ćorića *Izgleda, drugog puta nije bilo – Roman iz novije europske povijesti* – kako stoji u podnaslovu, objavljen je u biblioteci „Romani“, nakladnika *Glasa Koncila*, u Zagrebu 2015.

To je *roman-kronika* komponiran u 34 poglavlja koji govori o životu obitelji Kulin što obitava u zapadnoj Hercegovini, u selu Paoči prolazeći kroz velike kušnje mukotrpnog seljačkoga života i koja stoički podnosi socijalne i političke nepravde što su se okrutno svile nad hrvatski narod u tome kraju u minulo doba. Posredstvom glavnoga junaka Šimuna Kulina taj težak život pod tuđinskom vlašću, u punini svoga kompleksa, kontekstualiziran je u širi hrvatski i europski obzor.

Pođe li se od samoga početka – od *motta* romana: *Svaka sličnost u ovom djelu/s određenim ljudima i događajima/ne može biti slučajna, jer slučaj ne postoji* kojim se autoreferencijalno sugerira piščeva zamisao, nakon čega autor nastupa kao posrednik zbivanja koji prenoseći priču glavnoga junaka pri čemu u cilju poetičkih, ali i recepcijskih učinaka, on, zapravo, izlaže tekst kao svojevrsnu interpretaciju tih vremena, ljudi i događaja u razdoblju posljednjih desetljeća 19. stoljeća, preko Prvoga svjetskog rata pa sve do Drugoga svjetskog rata. Takav pristup ustvari predstavlja stanovit postmodernistički postupak, posebice zbog svojstva intertekstualnosti, a napose autoreferencijalnosti koju, pojmi li se kao svijest o vlastitu tekstu, valja shvaćati kao *autometatekstualnost*, odnosno *samosvijest teksta*.

Ako bi se taj roman *tematski klasificirao*, vidjelo bi se, već i prema podnaslovu, da je to *povijesni roman* (govori o jednome povijesnom razdoblju od sloma turskoga imperija na našem području i dolaska austrougarske vlasti pa sve do Drugoga svjetskog rata), ali to je i *društveni roman* (riječ je o socijalnim i političkim zbivanjima, napose o tešku životu ljudi jednoga kraja), on je i *domoljubni roman* (jer je u njemu

---

naglašena zavičajna, nacionalna i državotvorna nota glavnoga lika koji je, unatoč svemu, upravo po toj odrednici stamen, *svoj na svome*, sebesvjestan, pouzdan u snagu svoga izvora, potpun u svome identitetu – totalan čovjek), to je i *vjerski roman* (on zastupa naravni život po kršćanskim načelima), ali je i *ljubavni* (Svoje najljepše stranice pokazuje kroz bukolički razigrane dionice, na kamenitoj arkadiji svoje Hercegovine, od susreta sa svojom Ivom, prošnje, ženidbe do zajedničkoga života s djecom, rodbinom i prijateljima gdje trijumfira ljubav, iskrenost, povjerenje i ćudoređe te život za bližnjega. Posebice ljubav prema Irmi ispod dalekih Karpata, obostrana i uzvišena, ali ipak „zabranjena“ jer je Šimun oženjen, koliko god izgledala romantično-idealističkom, pokazuje se posve zbiljskom, uvjerljivom i svetom jer, usuprot formalnoj kontradiktornosti, ona je posve nesebična i epifanijski obasjana).

S druge strane, prema „vladajućim činiteljima povezanosti“ svojih strukturalnih sastavnica, to je *roman zbivanja*, a također i *roman lika* jer glavni junak dominira cijelim tijekom roman povezujući njegove romaneskne elemente. Najzad prema tim istim činiteljima integracije, to je i *roman prostora* gdje stvarni i imaginarni prostor drže vezu između ostalih strukturalnih sastavnica.

S obzirom na odnos pripovjedača spram priče to je tip *autorskoga romana* „jer je pripovjedač najbliži autoru“ (prema mišljenju Franza Stanzela). Ako se prosuđuje prema književnome razdoblju, može se on smatrati *realističkim* jer je posve različit od modernoga romana, posebice stoga što se, naglasimo, zasniva na modelu realističkoga romana koji obilježava čvrsto povezana fabula, dojmljiva karakterizacija lika, prihvaćanje logičnoga i prirodnoga procesa, pokazivanje suvislosti i psihološke uvjerljivosti te izraženo povjerenje u autorsku priču i njegova načela.

Naime, roman je svojevrsna kronika o hercegovačkoj obitelji Kulin, kako je rečeno, u relativno dugu razdoblju sve od turskih vremena, posebice pada osmanske vlasti i dolaska austrougarske te doba Prvoga svjetskog rata, navlastito međuraća, koje autor oslikava kao teško doba hrvatskoga naroda koji je prolazio kalvarijske muke političkoga i društvenoga usuda, obespravljen, osiromašen, iskorišten i progonjen,

---

ali moralno čvrst, vrijedan i jobovski strpljiv i ustrajan u nadi konačna izbavljenja. Uistinu je potresan prizor kad autor otkriva tragičnu scenu „švercerskih“ podviga, jednoga, premda nezakonita i stoga zabranjena, postupka prodaje duhana, što ga poduzimaju njegovi ljudi da bi spasili djecu i obitelj. To su uistinu umjetnički uspjeti prizori, kojima se ocrta zlosilje velikosrpske politike provođene žandarmerijskim, batinaškim metodama koje vode prema tamnici, pečalbi ili smrti hrvatskih ljudi što ostavljaju uciviljene žene, tugom obeznađene majke, sirotu djecu i prekinute dječje snove.

Tu je i silna tragedija s „nesretnih Sretnica“ kad je u „podmetnutu požaru“ izgorjela cijela svatovska svita na čelu s mladoženjom i mladom. Ali, nisu samo crne točke zasijane na tome martirijskome hodu hercegovačkoga puka, nego tu raste i život, cvate ljubav, a što autor posebice uspjele ocrta kroz susrete mladića i djevojaka, svadbenim običajima, sijelima na kojima se vode razgovori i dižu pjesme što obećaju život i perspektivu. Prikazano narodno bogatstvo baštine, usuprot svim mukama, očitovano u ljepoti običaja, susreta, gozbi, prijateljstava i pjesme, predstavlja istinsku vrijednost ove proze bitnu i s književne, ali i s etnološke strane, a što se odlikuje i nizom drugih važnih obilježja. U gnijezdu zavičajne zipke koja čuva hercegovačku dušu posvećenu ćudoređu, vjeri, ljubavi, istini, marljivosti i hrabrosti kao važnim znakovima na putu toga naroda, podiže se njegova nesalomljiva okomica, njegov identitet. Posebice etnološki zapisi, prikladno oblikovani i ispunjeni zbiljskim zanimljivim sadržajima i vjerodostojno komponirani, autorskom invencijom posve su oživljeni te predstavljanju neuništivu riznicu i vrijedan spomen naše prošlosti.

Središnja tema i glavno zbivanje romana zasnovani su, dakle, na životu Šimuna Kulina, profesionalnoga vojnika, odnosno visokoga časnika austrougarske vojske. Dok se suvremena književnost pjeni pseudo-liberalnim shvaćanjima, društveno deplasiranim i psihodegradiranim osobama potrošačkoga mentaliteta, Ćorić kao autor ovoga romana ima svoja načela i junake koji se ravnaju po prokušanim metodama života vođeni istinom i poštenjem. Naime, još prije odlaska u vojsku, Šimun je radio na imanju Desimira Lepusa, veleposjednika, pravoslavca,

---

ugledna i poštena čovjeka. Glavninu posla obavljao je radeći na polju između Bune i Blagaja (ne spominje se slučajno Blagaj – tu se rodila kraljica Katarina Kosača Kotromanić 1424. godine, kći hercega Stjepana Kosače, po kojem je utvrda iznad Blagaja dobila naziv Stjepan-grad). Kad se Šimun vratio iz vojske i posve se obiteljski situirao, moli ga kum Desimir, bi li mogao otići na odsluženje vojske umjesto njegova sina Siniše koji ne bi bio u stanju izdržati vojni rok radi svoje krhkosti. Nakon teška razmišljanja, Šimun ga je poslušao, a za taj čin slijedit će vrijedna nagrada dana velikim dijelom Lepusova imanja.

Pošten, nesebičan, milosrdan i dostojanstven Šimun se pokazuje u brojnim svojim postupcima. Daleko u svijetu služeći vojsku, biva ranjen pri čemu mu presudno pomaže spomenuta djevojka Irma, kći njegova nadređenoga časnika, pukovnika Ištvana. Kroz taj susret s Irmom, on je fizički osnažen, ali i duhovno pročišćen, u cijelosti preobražen obostranom ljubavlju da je postao sposoban izići iz začarana emocionalnoga labirinta i ostati dosljedan svojim načelima te se vratiti svojoj Ivi i obitelji. Ni Šimun ni drugi junaci nisu podlegli vremenitim dobrima – novcu i hedonističkim ciljevima, nisu se strmoglavili u potrošačkome mentalitetu jer ih opominju i čuvaju njihova načela na kojima stoji njihovo jastvo, njihovo ime, izvor i uvir. Kao takvi bili su uzor svojim nasljednicima: imao je što Šimun prenijeti na sina Andriju, a to su moralna snaga i odlučnost da izdrži, štoviše da se već kao šesnaestogodišnjak osamostali i da ustrajno nastavi život. Osobito treba ustrajati u očuvanju neprolaznih vrijednota o čemu Šimun izriče *memento* u svojoj oporuci: „Ta ne umire se smrću, nego zaboravom... Nema velikih i malih stvari, bez obzira koliko sitne i nevažne bile, nego samo onih u kojima smo čestiti ili nismo...“

U Ćorićevu se narativnu postupku, osim česta esejiziranja, otkriva izrazita sposobnost takva opserviranja i tumačenja što generira sklonost deskripciji, a gdje dar njegove emotivnosti što daje liričan pristup stvarima, ljudima i pojavama donosi estetski vrijedna mjesta. Tako neke stranice njegova teksta daju dojam lirike u prozi gdje je lirski učinak ostvaren spontanom izricanjem zbivanja, a navlastito impresivnim opisima garniranim snažnom osjećajnošću. Ta deskriptivnost

---

ima postanje u narodnoj poeziji, a u Ćorićevoj se prozi pokazuje živo i samosvojno, prirodno i u znakovima literarne trajnosti. Spajajući priču, zbivanje i deskripciju snažnom autorskom kreativnošću i jezičnom inventivnošću, ta deskripcija zapravo određuje horizont, ukazuje na posebnosti, označava osebnosti likova, osobito njihovu psihologiju, a navlastito snažno sugerira poruku. Služeći se opisima, on oslikava, ali i oživljava, štoviše transformira i nanovo stvara i situacije i likove, osobito emocionalno-psihološka stanja. Tim opisima, ali i snažnim evokacijama, prizivanjem autentičnih mjesta naše kulturne tradicije, autor rekreira zavičajni areal i hercegovačkoga čovjeka u njemu podižući ga na razinu simbola.

Ćorićev jezik temelji se na govoru zavičaja, ali je odnjegovan širokom pišćevom kulturom, navlastito njegovom jezičnom senzibilnošću. U tome se jeziku zrcali i tema i motiv, i Paoča i Brotnjo i Hercegovina, etnički i etički svijet, povijest, vjera i kultura, a napose etnološka vrijednost toga područja. Ti darovi po rođenju, zavičaju, običaju kontekstualizirani su u europske relacije gdje će se zauvijek očuvati naš znak i naše ime. Tu je jezik njegova roda, tu je njegova istina i bit – bit po kojoj egzistira i njegovo djelo noseći osobitost i snagu svoga poslanja.

Kompozicija ovoga romana zasniva se na jednostavnoj fabuli, kronološki modeliranoj bez posebnih strukturalnih ekshibicija i bez kompliciranih prosedea. Ćorićev roman zapravo je himna posvećena zavičaju, njegovim ljudima, običajima, povijesti i životu njegovu. Iz toga zavičajnog gnijezda, vječno zaljuljane pozornice sna i jave, izranja čudesna inspiracija, dobrotu i mudrost, opomena i putokaz. Govoreći o narodnoj sudbini i istini hercegovačkoga čovjeka, tlačena tuđinskom vlašću i siromaštvom, pokušavajući ga sagledavati u europskome okviru, pisac se vraća izvorima, snazi narodnoga genija koji će ga krijepiti i na recepcijskome obzoru predstaviti svojim *epskim rapsodom*.

Pored ostaloga Ćorićev je roman, valja posebice naglasiti, svojevrsna intertekstualna struktura, što je i spomenuto. Tu prozu obilježavaju intertekstualni procesi, ponajprije „citatni kontakti“ kao bitna relacija između pišćevih tekstova, odnosno „autorskog ideolekta“. Ti citati i citatnost kao pojava zapravo su određen oblik intertekstualnosti kad citatni

---

elementi postaju prepoznatljivi kao svojstvo, ne samo autorskoga teksta, nego i određene umjetničke vrste nekoga stila, odnosno kulture. Ovaj je roman, s obzirom na poimanje i korištenje citatnosti, umnogu intertekstualna prozna struktura. Povijesni, zemljopisni, sociološki, etički, vjerski, biografski, pedagoški i drugi zapisi, pogotovo etnološke bilješke, mitološke zgrade i sl. često se uključuju u autorski tekst. Takav je slučaj u ovome romanu i s rimskim naseljima u zavičaju, ranokršćanskim spomenicima i grobljima, stećcima, tu su i zapisi iz turskoga doba, riječ je i o Hercegovačkome ustanku, dolasku Austro-Ugarske, pričama iz pečalbe, prikazima ženidbenih običaja u Brotnju, u tome smislu stoji i opis Hortabagy puszte, mađarske portkarpatske stepske zaravni vezano za pukovnika Horvata i njegovu kćer Irmu, a također se vide i razne pozivnice, dokumenti te na koncu i Šimunova oporuka na „odlasku bez povratka“. Osim tih elemenata intertekstualnosti, ima i nekih intermedijalnih naznaka što pokazuje npr. fra Paškin igrokaz u crkvi, nastup guslara itd.

Uz ostala obilježja citatnost, odnosno intertekstualnost u nizu svojih podvrsta te intermedijalnost u mnoštvu umjetničkih, znanstvenih i životnih oblika svojstvo je i sredstvo postmodernističke epohe kojim „europska civilizacija ... utiskuje svoje poruke u otvorenu memoriju planetarne masmedijske kulture“, veli D. Oraić Tolić.

Posljednja trećina 20. i početak 21. stoljeća predstavljaju vrijeme postmoderne u kojem je stvoreno i književno djelo Š. Š. Ćorića koje kao postmodernističku pojavu poglavito predstavlja njegov roman *Izgleda, drugog puta nije bilo*.

Fra Šimun Šito Ćorić, ugledni franjevac, sveučilišni profesor, pjesnik, prozni pisac, esejist, publicist, antologičar, glazbenik (kantautor), predsjednik Hrvatskoga svjetskog kongresa rođen je 1949. u Paoči, u Brotnju, zapadna Hercegovina; za svećenika je zaređen 1975., a od tada djeluje u domovini i inozemstvu (SAD, Švicarska).

Ako postmoderna u kulturi uopće prožima, veže i miješa pojedine struke i medije kao i određena medijska područja, u što ne treba sumnjati, onda to svojim životom i djelom najbolje pokazuje Ćorić. Postmoderna književnost i kultura vraćaju se tradiciji u nizu postupaka i oblika

---

te tako književna umjetnost pomalo napušta samostalnost vežući se za razne medije zbog čega se samo djelo može udaljavati od čitateljstva, pa se zato autor mora koristiti raznim postupcima metatekstualnosti – valja ga dodatno tumačiti.

ŠIMUN MUSA